

HÜSEYİN AVNİ BEY

Hatice Özlem ÖZHAN

Hüseyin Avni Bey, 1871 yılında Manastır'da doğmuştur. Debreli Ali Efendi ile Manastırlı Fatma Hanım'ın oğludur. Hüseyin Avni Bey'in soyu Orta Asya'dan Alanya'ya göçen Oğuz Boylarına dayanmaktadır. Atalarından Kadı Hacı Abdülkerim Efendi, Sultan II. Murat zamanında Rumeli fetihlerine katılmıştır. Fetihlerdeki katkılarından dolayı kendisine Arnavutluk'ta bulunan Debre ve Trebişte'de birçok yer arpalık olarak verilmiştir. Hüseyin Avni Bey'in babası Cebecioğulları'ndan Ali, Debre'de dünyaya gelmiştir. Ali küçük yaşta ailesini kaybetmiş, miras yüzünden amcası tarafından öldürülmek istenmiş, ailenin kahyası tarafından bir süre sakladıktan sonra Manastır'a kaçırılmış, bir saatçinin yanına çırak verilmiştir. Manastırlı saatçi Ali Efendi olarak tanınmıştır. 1860'lı yılların sonunda ebe Fatma Hanım ile evlenmiş, 1869 yılında Şaban, 1871'de de Hüseyin Avni dünyaya gelmiştir. Şaban küçük yaşta vefat etmiştir.

Hüseyin Avni Bey, Manastır Askerî Rüştîyesi ve İdadisinde eğitim aldıktan sonra 1889 yılında Harp Okulu'na başlamış ve 1892'de 1308-94 künyesiyle mezun olmuş, Teğmen rütbesiyle 3'üncü Ordu açığına atanmıştır. 15 Mayıs 1892 tarihinde de Arnavutluk-Ergiri'de bulunan 3'üncü Ordu Nizamiye 18'inci Alay 3'üncü Tabur 2'nci Bölükte görevlendirilmiştir. Bu görevindeki başarısından dolayı 5'inci dereceden Mecidî Nişanı ile ödüllendirilmiştir. 8 Ağustos 1895'te Üsteğmen rütbesine terfi etmiş ve 3'üncü Ordu 33'üncü Redif Alayı 3'üncü Ergiri Taburu 4'üncü Bölüğüne tayin edilmiştir. 23 Mayıs 1897'de Redif Priştine 20'nci Tugay Kurmay Mülhak Subaylığına atanmış ve Osmanlı-Yunan Savaşı'na katılmıştır. 10 Ocak 1898'de Yüzbaşı rütbesine terfi etmiş, 38'inci Redif Alayı, 2'nci İştîp Taburu, 1'inci Bölük komutanlığına tayin olmuştur.

Hüseyin Avni Bey, Fatmatüzzehra Hanım ile 1899 yılında İştîp'te evlenmiştir. 1900 yılında oğulları Naci, 1903'te de Mehmet Fehmi doğmuştur (Konuya Askerî İdadisinde okurken sınıf arkadaşları ile Turancılık akımından etkilenerek kendilerine öz Türkçe

isimler almaya karar vermişler, Fehmi de Türk tarihinin önemli figürlerinden olan Kültigin'den esinlenerek Gültekin adını seçmiş ve daha sonra kısaltarak Mehmet Tekin ismini almıştır.). Naci beş yaşında vefat etmiştir.

22 Ağustos 1904'te rütbesi Kıdemli Yüzbaşılığa yükseltilmiştir. 3'üncü Ordu 90'ıncı Nizamiye Alayı 3'üncü Tabur komutanlığına tayin edilmiştir. 9 Nisan 1906'da kızı Melek dünyaya gelmiştir. 2 Haziran 1908'te Binbaşılığa terfi etmiş ve 3'üncü Ordu 17'nci Nizamiye Alayı 3'üncü Tabur Komutanlığına atanmıştır. Bu görev sebebiyle İştîp'ten Manastır'a taşınmışlardır. 11 Temmuz 1912'de Üsküp'teki 7'nci Kolordu İdare Heyeti 3'üncü Şube Müdürlüğüne tayin edilmiştir. 1912 yılı Ağustos ayında Balkan Savaşı başlamadan önce ailesini İstanbul'a göndermiştir. Binbaşı Hüseyin Avni Bey, 8 Ekim 1912'de başlayan Balkan Savaşı'na katılmıştır. Savaşın bitiminden sonra İstanbul'a ailesinin yanına gelmiş ve yeni görevine başlayana kadar ailesinin yanında kalmıştır. Hüseyin Avni Bey, 12 Ocak 1914'te 3'üncü Kolordu 8'inci Tümen 23'üncü Alay Komutan Muavinliğine atanmış ve bu alay ile Tekirdağ'a gönderilmiştir. Kasım ayı başında 8'inci Tümen'e bağlı depo taburlarından alınan bölüklerden bir depo alayı kurulmasına karar verilmiş, bu alay Soma Depo Alayı olarak adlandırılmıştır. 11 Kasım 1914'te Alay Komutanlığına da Hüseyin Avni Bey atanmıştır. Bu görevi, Hüseyin Avni Bey'in 3'üncü Kolordu, 19'uncu Piyade Tümenine bağlı olarak Tekirdağ Yarçeşme barakalarında 1 Şubat 1915 tarihinde yeniden kurulan 57'nci Piyade Alayı Komutanlığına getirilmesi nedeniyle kısa sürmüştür.

Binbaşı Hüseyin Avni Bey komutasındaki 57'nci Alay'ın Tabur komuta kadrosu 57'nci Alay 1'inci Tabur Komutanı Yüzbaşı Zeki Efendi, 2'nci Tabur Komutanı Yüzbaşı Ata Efendi, 3'üncü Tabur Komutanı Ali Hayri Efendi'den oluşmuştur. Alayın giysi, teçhizat ve hayvan eksiklikleri diğer alaylardan tamamlanmış, 23 Şubat günü sancağı verilmiş ve aynı günün akşamı 19'uncu Tümen ile birlikte Eceabat'a hareket etmiştir.

Ordugâhını Eceabat'ın kuzey girişinde kurduran Hüseyin Avni Bey, 25 Şubat 1915'ten 19 Ni-

san 1915'e kadar 57'nci Alay'ın talim ve terbiyesi ile uğraşmıştır. 19 Nisan 1915 günü 19'uncu Tümen ile birlikte 5'inci Ordu'nun genel ihtiyat kuvveti olarak Bigalı Köyü'ne intikal etmiştir. 25 Nisan'a kadar talim ve tatbikatları sürdürmüştür.

25 Nisan sabahı 19'uncu Tümen karargâhında Arıburnu civarından duyulan top seslerinden bölgede bir olay olduğu anlaşılmıştır. 77'nci Alay'dan gelen telefonda düşmanın Kabatepe sahillerini bombardıman ettiği ve piyade tüfek seslerinin duyulduğu haber verilmiş, saat 05.30'da ise 9'uncu Tümen'den bilgi için gönderilen raporda Arıburnu'nda düşmanın çıkarma yaptığı bildirilmiştir. Yarbay Mustafa Kemal Bey, düşman çıkarmasının başladığı haberini alınca hemen karargâhına en yakın olan 57'nci Alay'a hazırlanması için emir vermiştir. 57'nci Alay, tümen komutanı ile birlikte Bigalı Deresi Vadisi'nden Kocaçimentepe'ye doğru hareket etmiştir. Mustafa Kemal, Kocaçimentepe'ye varır varmaz birliklerine on dakikalık bir dinlenme vererek yanındaki birkaç subayla Conkbayırı'na çıkmış, burada geri çekilmekte olan bir kısım cephanesi bitmiş askerle karşılaşmışlardır. Tümen komutanı bu askerleri durdurarak *"Düşmandan kaçılmaz, cephaneniz yoksa süngüleriniz vardır."* demiş ve mevzi almalarını söylemiştir. Türk askerlerinin yere yatarak mevzilendiklerini gören düşman askerleri de bir anda şaşırarak yere yatıp mevzilenmiştir. Böylece hemen gerideki öncü bölüğün yetişmesi için zaman kazanılmıştır. Bu esnada kolun başında bulunan bir bölük bölgeye yetişmiş ve cephanesiz askerleri takviye ederek düşmana ateş açmıştır. 57'nci Alay 2'nci Taburu da bütün kuvvetiyle bölüğü takviye ederek 261 rakımlı tepe üzerinden taarruza başlamıştır. 27'nci ve 57'nci Alayların çıkarmanın ilk günü ve gecesi kahramanca mücadelesi sonucu Anzaklar, Arıburnu kıyılarında dar bir alanda sıkışmış ve ilk gün hedefleri olan Conkbayırı-Kocaçimentepe hattının çok uzağında kalmıştır.

Mustafa Kemal Bey, 57'nci ve 27'nci alayların çıkarmanın ilk gününde göstermiş mücadelenin önemini şu sözlerle ifade etmiştir: *"25 Nisan muharebesiyle Arıburnu cephesi başarısının temelini atan, İngilizlerin bu cephede azmini kıran ve planını imha eden bu kuvvet olup özellikle Conkbayırı üzerinden düşmanın kanadına yaptığı hareket ve taarruzda ol-*

dukça etkili olan ve askerinin yiğitçe taarruzlarıyla bu taktik etkisini harikulade bir başarıya ulaştıran; 57'nci ve sonra 27'nci Alayların olağanüstü hizmet ve fedakârlıklarıdır. Harp tarihimizde yazılmaya hakikaten layıktır."

Hüseyin Avni Bey, 29 Nisan günü tümen komutanlığına gönderdiği raporunda kara çıkarmasının başladığı gün düşman kuvvetlerinin 57'nci Alay birlikleri tarafından sahile kadar sürüldüğünü ve birçoğunun da öldürüldüğünü, bu ölen askerler arasında bir İngiliz subayının üzerinden Çanakkale'nin bir ve üç numaralı haritasının ele geçirildiğini belirterek bu haritaları *kıymetdâr ve şânli ve bir hâtıra-i târîhiye olmak üzere muhterem kumandanımıza takdim ile kesb-i şeref ederim* demiştir.

Yüzbaşı Ata Efendi, Düztepe civarında şehit ve yaralıların toplanması sırasında rast geldiği ölmüş bir İngiliz askerinin üzerinden çıkan bir dua kitabı ile iki haritayı almış ve bir numaralı haritaya *"melun düşmanın mülevves kanı mavi kalemle çizilen hatlar calib-i dikkat"* yazarak, Hüseyin Avni Bey'e vermiştir. Hüseyin Avni Bey, haritanın sol üst köşesinde haritanın sahibinin adının ve birliğinin yazdığını görmüştür. Harita, 3'üncü Avustralya Piyade Tugayı 12'nci Taburunda görev yapan Teğmen Panistan James Patterson'a aittir. Hüseyin Avni Bey, haritanın arkasına şu notu yazmış ve Mustafa Kemal Bey'e hediye olarak göndermiştir. *"25 Nisan 1915 tarihinde Gelibolu Şibh-i Ceziresinin Arıburnu'na çıkan düşmanı ilk savlette sahile kadar def eden Elli yedinci Alay tarafından düşmanın esir zabitanından iğtinam edilen 1 numaralı Gelibolu Haritası olup bir hatıra-i naçiz olarak muhterem Ondokuzuncu Fırkamızın Kumandanına takdim olunur."*

Mustafa Kemal Bey, bu tarihî hatırayı alınca çok mutlu olmuş ve Avni Bey'in notunun yanına *"30 Nisan 1915, bu hatıranın umum kolordumuz namına muhterem kolordu kumandanımız Esat Paşa hazretlerine arz ve takdimi uygundur"* notunu eklemiş 3'üncü Kolordu Komutanı Esat Paşa'ya hediye etmiştir. Esat Paşa bu 1 numaralı haritayı şahsi arşivinde saklamıştır. Sonraki yıllarda Esat Paşa'nın ailesi tarafından Harp Akademileri Kütüphanesi'ne verilen harita, burada sergilenmektedir.

Hüseyin Avni Bey, Teğmen Patterson'un dua kitabını hatıra olarak almıştır. Hüseyin Avni Bey şehit olduktan sonra ailesine gönderilen şahsi eşyaları arasında bu dua kitabı da bulunmaktadır. Bu kitap, Hüseyin Avni Bey'in oğlu Tekin Arıburun Paşa'nın torunu Hüseyin Avni Tanman'ın arşivinde bulunmaktadır.

Hüseyin Avni Bey, 30 Nisan 1915 tarihinde Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası ile ödüllendirilmiştir. İlgili arşiv belgesinde madalya ile ödüllendirilen subayların isimleri liste halinde verilmiştir. Hüseyin Avni Bey ile ilgili *"Alay 57 Kumandanı Kâ'im-makâm Hüseyin Avni ibn Ali Manastır (308-94) Muharebe Gümüş Liyakat Madalyasıyla taltif"* yazmaktadır. 30 Nisan 1915 günü Yarbey Mustafa Kemal Bey, Hüseyin Avni Bey'e çalışkan ve fedakâr mücadelesine mükafat olarak padişah adına Kolordu Komutanlığından bir gümüş muharebe liyakat madalyası gönderildiğini haber vermiş, ayrıca gece gündüz devam eden muharebeyi başarılı bir şekilde idare ettiğini, fedakârca mücadelesine devam etmesi beklediğini söyleyerek yürekten tebrik etmiştir.

Muharebenin ilerleyen günlerinde 19'uncu Tümenin idaresindeki birlik sayısı bir tümen tarafından idare edilebilecek seviyeyi geçtiği için düzenleme yapılmış ve Hüseyin Avni Bey'de, Sağ Cenah Komutanı olarak görevlendirilmiştir. Emrindeki birlikler 57'nci Alay, 64'üncü Alay (iki taburlu), 72'nci Alay'ın 3'üncü Taburu, 77'nci Alay'ın 3'üncü Taburudur (iki bölük).

Hüseyin Avni Bey, 5 Mayıs günü 57'nci Alayın 25 Nisan'da muharebelerin başlangıcından beri kahramanca ve fedakârca bir surette muharebeler yaptığını azim, sebat ve metanetle düşman karşısında gece gündüz çarpıştığını mevcudunun üçte ikisini kaybettiğini belirterek, alayının kahramanlığını şu sözlerle ifade etmiştir: *"Süngülerini düşmanın bağına daldırdığı süngü yaralarıyla delik deşik olarak takdim ettiği düşman kaputuyla ispat eden alayımız, gerek taarruz ve gerek müdafaa kabiliyet ve haslet-i cengâveranesiyle mevcut alayların içerisinde birinciliği ihraz etmiştir."* 57'nci Alayın şanlı sancağının madalya ile ödüllendirilmesi gerektiğini tümen komutanlığına yazmıştır. Hüseyin Avni Bey'in bu arzusu 30 Kasım

1915 tarihinde alay sancağına Muharebe Altın ve Gümüş İmtiyaz madalyaları ve Harp Madalyası takılmasıyla yerine gelmiştir.

Muharebenin ilerleyen günlerinde Hüseyin Avni Bey ile 72'nci Alay 3'üncü Tabur Komutanı Binbaşı Mahmud Bey arasında birliklerin sevk ve idaresi üzerine sorunlar yaşanmıştır. 7/8 Mayıs 1915 tarihinde saat 21.00'de, sağ kanat kuvvetlerinden 57'nci Piyade Alayı'nın 2'nci ve 3'üncü Taburu ile 72'nci Alay'ın 3'üncü Taburu, düşman siperlerine hücum ederek ele geçirmiştir bu hareket sırasında düşmanın karşı taarruzu, Cesarettepe'deki Mehmed Çavuş Müfrezesi tarafından durdurulmuştur. Hüseyin Avni Bey bu harekâtla ilgili 57'nci Alay 2'nci Tabur Komutanı Ata Efendi'ye 72'nci Alay 3'üncü Tabur ile irtibat kurup kurmadığını ve ortak harekete başladıklarını sormuş, Ata Efendi'de kontrol için adı geçen tabura gittiğini ve herhangi bir hareket görmediğini, tabur komutanının emir verdiğini ancak birliklerin harekete geçmediğini bunun üzerine tabur komutanının tekrar emir verdiğini, harekete geçmekte tereddüt gösterdiklerini belirtmiştir. Askerlerine güvenmediklerinden gönderdiği takviye ile ileri gideceklerini söylemiştir. Bunun üzerine Hüseyin Avni Bey, 72'nci Alay 3'üncü Tabur Komutanlığına gönderdiği emirde *"14'üncü Alay'dan emrinize iki bölük verilmiş, düşman dere boyundan çekilmiştir. Sağdan Ata Bey'e de takviye için emir verdim. Bu gece ne olursa olsun bu siperler zapt olunacaktır. Bu hususta şiddetli davranacaksınız. 14'üncü Alay Komutanının telefonunu aynen okuyunuz. Aksi halde sizi vatan haini diye itham edeceğimi bilmelisiniz."* demiştir.

Hüseyin Avni Bey'in bu emri üzerine tekrar taarruza geçilmiş, siperler kısmen ele geçirilerek bir esir alınmıştır. Bu sırada, Binbaşı Mahmut'un askerlerini siperden çıkaramadığını ve 14'üncü Alay'dan destek beklediğini öğrenen Mustafa Kemal Bey, 7/8 Mayıs gecesi saat 01.15'te 72'nci Alay Komutanı Binbaşı Mahmut Bey'in görevden alınarak yerine cesur bir komutanın atanması ve Mahmut Bey'in divan-ı harbe gönderilmek üzere tümen komutanlığına gönderilmesini emretmiştir. Hüseyin Avni Bey, Binbaşı Mahmut'u

hemen görevden almamış, 14'üncü Alay bölük komutanlarından rapor istemiş, akşam taarruzunda 14'üncü Alay'dan bir taburla destekleyeceklerini belirtmiştir.

8 Mayıs 1915 akşamı saat 21.00'de taarruza geçen 72'nci Alay 3'üncü Taburun taarruzu bir kez daha sonuçsuz kalmış, tabur eski mevzilerine dönmüştür. Binbaşı Mahmut Bey taarruzun ilerlemediğini, sonra tekrar harekete geçildiğini ancak yoğun ateş altında taarruzun sonuçsuz kaldığını ifade ederek, takviye olarak gelen 14'üncü Alayın 2'nci Taburu ile tekrar taarruz edeceğini bildirmiştir. Kendisi de bölük komutanları ile ön hatlara kadar gitmiş ancak taarruz başarısız olmuş, bulundukları hattı tahkim ile uğraşmışlardır. Binbaşı Mahmut savunmasında, aynı mevkide 15 gündür savaştıklarını, çok zayıat verdiklerini, askerlerinin maneviyatının bozulduğunu, çok yorgun olduklarını bu nedenle siperleri zor tuttuklarını söylemiştir. Hüseyin Avni Bey, Binbaşı Mahmut Bey'in raporlarını aynen tüm komutanlığına aktarmıştır. Görevine titizlikle bağlı olan Hüseyin Avni Bey, kendisinin gösterdiği özveriye emrindeki subaylardan da beklemiştir. Hüseyin Avni Bey, görevini yapmayan, korkaklık ederek hem askerlerin canına mal olan hem de taarruzların başarısızlığına neden olan, görevini yerine getirmeyen, bahaneler üreten Binbaşı Mahmut Bey'i önce uyarmış, emirlerinin uygulanmasını istemiştir. Mustafa Kemal Bey'in görevden alınması emrine rağmen onu korumuş, görevden almamıştır. Fakat buna rağmen emredilen taarruzları başlatmada ve ilerletmekte başarısız olan, askerlerine emirlerini dinletemeyen Binbaşı Mahmut Bey'i görevden almak zorunda kalmış ve divan-ı harbe göndermiştir. Yerine 64'üncü Alaydan Yüzbaşı Halim Efendi getirilmiştir.

Binbaşı Mahmut Bey, 19'uncu Tümen karargâhına gitmiş ve Yarbey Mustafa Kemal Bey tarafından sorgulanmıştır. Taburundan biraz şikâyet etmiş, muharebelerin başından beri yoğun şekilde mücadele ettiklerinde yorgun düştüklerini söylemiştir. Mustafa Kemal Bey, şu cevabı vermiştir: *"Dün yapılması emredilen taarruzu tamamlayacak ve karşıdaki düşman siperlerini zapt edeceksin. Göndereceğim taze asker sizi ancak bu şartla değiştirecek.*

Düşman siperlerini zapt ve işgal etmek üzere asker sevk edemezseniz veya askerinizin bir münasebetsizliği hâlinde yerinizi alacak yeni kuvvet önce sizi bertaraf edecek ve ondan sonra yerinize geçecektir." Bu uyarılardan sonra Binbaşı Mahmut Bey emirleri her koşulda yerine getireceğine dair söz vererek Tabur komutanlığına geri dönmüştür. Sonrasında yapılan taarruzlarda taburu başarı elde etmiş, kendisini ilk önce Hüseyin Avni Bey tebrik etmiştir.

11 Mayıs'ta Başkomutan Vekili Enver Paşa'nın Çanakkale Cephesi'ni ziyaretinden sonra Hüseyin Avni Bey'in rütbesi Yarbaylığa yükseltilmiştir. Yarbey Mustafa Kemal Bey yayınladığı günlük emirde haberi verirken şu ifadeyi kullanmıştır: *"Harbin başlangıcından şimdiye kadar canını verircesine çaba gösterdiği görülmüş olan 57. Piyade Alay Kumandanı Binbaşı Hüseyin Avni Bey'in rütbesinin yarbaylığa yükseltilerek gönlünün hoş edildiği bildirilmiştir."*

13/14 Mayıs tarihinde bir subay şapkası ve iki kitap ele geçirilmiştir. Hüseyin Avni Bey, şapkanın üzerine *"Elli Yedinci Alay tarafından düşmandan iğtinam edilmiştir. 13/14 Mayıs 1915. 57'nci Alay Kumandanı Kâ'im-makâm Avni"* yazarak 15/16 Mayıs gecesi Mustafa Kemal Bey'e hediye etmiştir. Şapkanın üzerinde Hüseyin Avni Bey'in, Mustafa Kemal Bey'in ve 3'üncü Kolordu Levazım Şube Müdürü Aziz Cemal Bey'in isimleri ve imzaları vardır. Bu Hint subay şapkası Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı envanterinde yer almaktadır.

Enver Paşa'nın 11 Mayıs günü cepheyi ziyaretinde Arıburnu'nda yeni bir taarruz yapılmasına karar verilmiştir. 19 Mayıs günü yapılması planlanan bu taarruzla Arıburnu bölgesindeki Anzak kuvvetlerinin denize dökülmesi hedeflenmiştir. Taarruz, 19 Mayıs günü dört tümenle üç buçuk kilometrelik dar bir şerit üzerinde yapılmıştır. Türk askerlerinin 19 Mayıs günü gerçekleştirdiği harekâtı hazırlıklı bir şekilde bekleyen Anzaklar, taarruzun ilk anında Türk askerlerini makineli tüfek ateşiyle çok ağır zayıata uğratmıştır. İhtiyat birlikleri ile yinelenen taarruzlar da sonuçsuz kalmış, birliklerden Kuzey Grubu Komutanlığına gönderilen raporlarda ağır

zayıat nedeniyle artık taarruz gücünün kalmadığı belirtilmiştir. Esat Paşa taarruzların gündüz de devam etmesini istemiş, havanın aydınlanması ile ihtiyat kuvvetleriyle tekrarlanan taarruzlar, donanma toplarının da ateşe başlaması ile çok ağır kayıplar yaşanmıştır.

Hüseyin Avni Bey, 19 Mayıs taarruzu ile ilgili 19'uncu Tümen'e gönderdiği raporunda 19 Mayıs'ta saat 03.30'da bütün cephede taarruzun başladığını bildirmiştir. 1'inci Taburun cephesindeki düşmanı geri attığını ancak 14'üncü Alay'ın bölüğü ilerlemediği için düşman siperin ele geçiremediğini eklemiştir. Bununla birlikte 1'inci Taburun tekrar taarruz ettiği ancak solundan yardım gelmediği için kendi siperine geri çekilmek zorunda kaldığını, 2'nci Tabur cephesinden ilerleyen 200 kişilik bir bölüğün düşman siperini işgal ettiğini ve siperin tahkimatı ile uğraştığını bildirmiştir. 3'üncü taburun ise cephesindeki siperi işgal ettiğini ancak düşmanın yan ateşleri nedeniyle birçok şehit vererek siperi terk ettiğini raporuna yazmıştır. 57'nci Alayın taarruzları karşısında düşman askerlerinin Türkçe "*Türkler geliyor*" diye bağırarak kaçtığını bunların üç manga ile takip edildiğini ve bu müfrezenin komutanı Kemal Efendi'den haber alınmadığını belirtmiştir.

22 Mayıs 1915 günü Kemalyeri'ne 3'üncü Kolordu Karargâhına giden İzzettin Bey, burada Hüseyin Avni Bey ile görüşmüş ve kendisine bir İngiliz düdüğü hediye etmiştir. Bu düdük günümüzde İzzettin Çalışlar'ın arşivindedir.

Muharebelerinin ilk gününden beri cephede aralıksız çarpışan 57'nci Alay birliklerinin dinlenmesi ve toparlanması için istirahat çekilmesi emri verilmiştir. Alay, 27 Mayıs günü cephesini 27'nci Alay'a teslim ederek Topbayırı ile İncedere arasında tümen ihtiyatı olarak konuşlanmıştır. Bu istirahat sırasında Mustafa Kemal Bey, Hüseyin Avni Bey'e izin vererek birkaç günlüğüne İstanbul'a ailesinin yanına gitmesini istemiştir. Ancak Hüseyin Avni Bey, muharebelerin devam ettiği bu kritik dönemde askerini yalnız bırakmak istememiş ve cepheden ayrılmamıştır. 57'nci Alay, bir haftalık istirahatten sonra 3 Haziran'da Merkeztepe'deki 5'inci Tümen siperlerini teslim alarak tekrar muharebe hattına girmiştir.

3 Haziran'da 31 ve 32 numaralı siperler düşmanın bombalarla yaptığı hücumla ele geçirilmiş, 57'nci ve 27'nci Alayların karşı bomba hücumuyla geri alınmıştır. Siperlerin geri alınmasından sonra Hüseyin Avni Bey taburlarını şu sözlerle uyarmıştır: "*Anlaşıldığına nazaran düşman gece karanlığında siperlerin üstü örtülü ve askerin gafil bulunmasından bilistifade siperlere kadar gelmiş ve siperlerin üstüne çıkmıştır. Oradan aldığı bombalarla askeri tedhiş ve firara mecbur etmiştir. Düşmanı kendi tepesi üzerine bindirecek kadar gafil olan bir asker katiyen insanım diye dünyada yaşamamalıdır.*" İlerleyen günler içinde bu siperlerde devam eden bomba muharebeleri nedeniyle her gün 20-30 kişi zayıat verilmiştir. Hüseyin Avni Bey, 5'inci Tümeden muntazam siper diye devraldıkları bu siperlerin, genişçe çukurlardan ibaret olduğunu, siperlerin tahkimi için eldeki malzemelerle çalışıldığını ve malzeme eksikliğinden ilerleme kaydedilemediğini tümene bildirmiştir. 31 ve 32 numaralı siperlerin tahkimi için bir istihkâm subayının gönderilmesinin de yeterli olmadığını, görevi yapabilecek yetenekli ve cesur bir subay gönderilmesini istemiştir. Hüseyin Avni Bey, siperlerin bir an önce tamir edilmesi için her türlü fedakârlığın yapılmasını istemiş, bu konuda gerekli çalışmalar yapılmazsa başarısızlıktan sorumlu tutulamayacağını söylemiştir. 19'uncu Tümen tarafından verilen emirle Hüseyin Avni Bey'in emrine istihkâm bölüğü verilmiştir. İstihkâm Bölüğünün çalışmalarını inceleyerek siperlerin düzenlenmesi ve ikinci hat siperlerinin yapılmasını yakından takip etmiştir. İlerleyen günlerde karşılıklı lağımlar kazılmaya devam etmiş ve lağım muharebeleri artmıştır. Hüseyin Avni Bey, lağım muharebelerine önem vermiş, düşman siperlerine doğru lağımlar kazdırmıştır. Düşman lağımlarının siperlerimize yaklaşıp patlatılarak birliklerimize zayıat vermesini engellemek için de karşı lağımlar kazdırmış ve düşman lağımlarını etkisiz bıraktırmıştır. Albay Mustafa Kemal Bey, tümen emrinde düşman lağımlarına engel olmak için karşı lağım kazılmasını ve siperlere yakın dehlizler açtırılmasını istemiştir. Hüseyin Avni Bey'in düşmanın teşebbüslerini siperlerinin altına kazdırdığı lağımlar ile tamamen tesirsiz bıraktığını belirtmiştir.

Çanakkale’de savaşın ilk gününden itibaren büyük fedakârlık ve kahramanlıkla kuvvetlerinin başında bulunan Hüseyin Avni Bey, 13 Ağustos 1915’te karargâhına düşen bir obüs mermisiyle şehit düşmüştür. Bayramın ikinci günü, 3’üncü Kolordu Kurmay Başkanı Fahrettin Bey’in de aralarında bulunduğu subaylar bayramlaşmak için sırayla alayları ziyaret etmişlerdir. 57’nci Alay karargâhındaki bayramlaşma sırasında düşman tarafından atılan bir obüs mermisi karargâhın alt hizasında bulunan sahra hastanesinin 10 metre ilerisine düşmüş, ikinci obüs mermisi ise karargâha isabet etmiştir. Hüseyin Avni Bey şarapnelle yaralanmış, Fahrettin Bey onu kucağına almış, “*Aileme haber verin, millet var olsun*” diyerek hayata gözlerini yummuştur. Hüseyin Avni Bey, üç tane çam ağacının bulunduğu yerin yakınına defnedilmiştir.

57’nci Alay Komutan Vekili Binbaşı Murat Bey, alaya yayınladığı emirde komutanları Hüseyin Avni Bey’in karargâhına düşen bir obüs mermisiyle şehit olduğunu, 57’nci Alay’ın kahramanca mücadelesine devam edeceğine inandığını ve Hüseyin Avni Bey’in intikamını almak için daha güçlü şekilde mücadele etmeleri gerektiğini bildirmiştir.

19’uncu Tümen Komutanı Şefik Bey, muharebenin başından beri birlikte savaştığı Hüseyin Avni Bey’in şehadetini büyük bir üzüntü ile 57’nci Alay’a yazdığı emirde haber vermiştir. Hüseyin Avni Bey komutasında 57’nci Alay’ın muharebede büyük hizmetler verdiğini ve mücadelesi ile kazandığı şöhreti devam ettireceğine inandığını belirtmiştir.

19’uncu Tümen Kurmay Başkanı İzzettin Bey’de hatıralarında Hüseyin Avni Bey’in ve 57. Alay’ın yüksek iman ve savaşma arzuları üzerine şu sözleri sarf etmiştir: “*57. Alay askerleri başka bir aşk ile çarpışmışlardı. Askerler şahadet mertebesine varmak emel ve hissiyatıyla dolu idi. Cennete kavuşacaklarına iman etmişlerdi. Muharebeden sonra arazi üzerinde şuraya buraya bırakılmış çamaşırlara tesadüf ediliyordu. Bu çamaşırlar şehit olunca temiz elbise ile cennete kavuşmayı düşünen dindar kahramanların attıkları eski, kirli çamaşırlardı. Yerine temiz çamaşırları giymişlerdi. Böyle*

bir asker şehit oluncaya kadar daima gazidir. 57. Alay askerlerinin manevi kuvveti, Alay Kumandanı Binbaşı Avni Bey’in ve diğer subaylarının bu hususta muharebeden önce fazlasıyla meşgul olmalarıyla had safhaya getirilmişti. Alay Eceabat’ta Çamburnu meydanlıklarında sık sık mevlid-i şerif okutur, dualar okunur; asker ve subayların kalplerindeki iman nuru ateş saçardı.”

Anafartalar Grubu Komutanı Albay Mustafa Kemal Bey, daha önceden tanıdığı, birlikte mücadele ettiği arkadaşı Hüseyin Avni Bey’i Arıburnu Muharebeleri Raporu’nda özel olarak anmış ve şu ifadeleri kullanmıştır: “*Bütün muharebe vasıtalarıyla mükemmel şekilde donatılmış ve büyük bir inat ve azimle Arıburnu sahillerine ayak basan düşmanımız yine o sahil kenarlarında kalmaya mecbur olmuştur. Bundan dolayı subaylarımız ve askerimiz, vatani ve dinî duygularıyla Türk milletine yakışır bir yiğitlikle ve böyle kuvvetli bir düşmana karşı hilafet ve saltanat kapılarını muhafaza ederek takdire değer bir mevkiye erişmişlerdir. Komuta ettiğim bütün birliklerin subay ve askerlerini teker teker takdir ederim. Bu yüce amaç uğrunda kahramanca canlarını feda eden mukaddes şehitlerimizi sonsuz ve derin bir hürmet ve saygıyla anar; mukaddes ruhlarına Fatihalar gönderir; şefaatlerinden yardım beklerim. Bilhassa Arıburnu Muzafferiyeti’nin ilk ve temel taşı olan 57’nci Alayın temiz kalpli, inançlı, seçkin komutanı Şehit Yarbey Avni’yi ve en ateşli zamanlarda emirlerimi, aldığı yaralara da önem vermeyerek istediğim mahallere nakletmek suretiyle çok önemli zamanlarda kıymetli yardımlarını gördüğüm Şehit Yaverim Teğmen Kazım’ı özel bir hürmetle anarım.”*

Hüseyin Avni Bey’in şehadet haberi ailesine kısa sürede ulaşmıştır. Üniforması, kılıcı, mektupları, mektuplar, fotoğraflar ve özel eşyaları ailesine verilmiştir. Bu eşyaların yanında Başkomutan Vekili Enver Paşa’nın şehidin ailesini teselli etmek için yazdığı notta yer almıştır. Notta şu sözler yazılıdır:

“*Osmanlı Orduyu Hümayunu Elli Yedinci Alay Kumandanı zevciniz Kaymakam Ali oğlu Hüseyin Avni 13 Ağustos 1915 tarihinde Arıburnu Muharebesinde bir Osmanlı Askeri’ne yakışan bir kahramanlık ve fedakârlıkla şehit oldu. Dini celili İslam’ın*

ve mukaddes vatanın müdafaası uğrunda hayatını feda edenlerin arkalarında bıraktıklarına düşen vazife yeis ve fütur değil fahri sürurdur. Bütün arkadaşları gibi merhumun da kıymetli hatırası yalnız sizin değil daha büyük ailesi olan ordunun kalbinde ebediyen saklı kalacağına ve intikamının düşmanlarımızdan alınacağına emin ve bununla müteselli olunuz. Muhterem Şehidin bütün yakınları ve sevenleri için Allah'tan ecir ve sabır tazarru ederek beyanı hümet eylerim.

Başkumandan Vekili Enver''

Hüseyin Avni Bey askerlik hizmeti boyunca 4 adet madalya kazanmıştır. Bu madalyalar:

- 1894 Beşinci Dereceden Mecidî Nişanı
- 1898 Yunan Harp Madalyası
- 1906 Gümüş Liyakat Madalyası
- 1915 Gümüş Muharebe Liyakat Madalyası

Hüseyin Avni Bey'in, askerlik hizmeti 13 Haziran 1889 tarihinden, şehit düştüğü 13 Ağustos 1915 tarihine kadar 26 yıl 2 aydır. Katıldığı savaşlarda kazandığı kıdem zamları Yunan Harbi, 1 yıl 4 ay 13 gün, Balkan Harbi, 1 yıl, Birinci Dünya Harbi 5 yıl, olmak üzere 7 yıl 4 ay 13 gündür. Toplam askerî hizmeti 33 yıl 6 ay 13 gündür. Hüseyin Avni Bey, Çanakkale Muharebeleri sırasında 2 numaralı Divan-ı Harp Başkanlığı görevini yapmıştır.

Hüseyin Avni Bey şehit olduğunda üzerinde bulunan üniforma bugün Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı'nda bazı şahsi eşyaları ile birlikte sergilenmektedir.

Hüseyin Avni Bey'in ailesi, Mustafa Kemal Paşa ve kız kardeşi Makbule Hanım ile sık sık görüşmüştür. Ailenin Mustafa Kemal Paşa ile olan yakınlığı Fehmi'nin Çankaya Köşkü'ne teklifsiz gelip, Paşa ile görüşmesinden anlaşılmaktadır. Melek Hanım'da, Mustafa Kemal Paşa'nın yaveri ve Muhafız Alayı'nın kurucusu İsmail Hakkı Tekçe ile evlenmiş ve Paşa'nın yakın çevresinde yer almıştır. Fehmi (Mehmet Tekin Arıburun) Kuleli Askerî Lisesi'ni bitirdikten sonra pilot olmuş, 1959 yılında Orgeneralliğe terfi ederek Hava Kuvvetleri Komutanlığına kadar yükselmiştir. Daha sonra İstanbul Senatörlüğü, Senato Başkanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Vekilliği yapmıştır.

Atatürk, soyadı kanunu çıktıktan sonra kendisine yakın olan kişilere uygun soyadları vermiştir. Hüseyin Avni Bey'in ailesinin de bulunduğu akşam yemeği toplantılarının birisinde Arıburun soyadının 57'nci Alay'ın kahraman komutanı şehit Yarbay Hüseyin Avni Bey'in ailesine uygun olduğunu söyleyerek Hüseyin Avni Bey'in eşi ve çocuklarına Arıburun soyadını vermiştir. Arıburun soyadını verirken de şu açıklamayı yapmıştır: *"Benim telaffuzuma dikkat edin, olağanüstü bir kahramanlık destanı olan bu yere, galat olarak 'ARIBURNU' derler. Bu adın ne 'arı' ne de onun 'burnu' ile alakası yoktur. Orası binlerce kahraman Türk evladının ve sizin babanızın kanlarıyla yıkanmış ve 'arı' olmuş, yani tertemiz olmuş, mukaddes bir yerdir. Bu şerefli adı yanlış telaffuz etmeyin. Tekrar ediyorum ARIBURNU değil, ARIBURUN'dur."*

Hüseyin Avni Bey'in şehit düştüğünde gömüldüğü yer zamanla yok olmuş, yıllarca bulunamamıştır. Tekin Arıburun Paşa, Hüseyin Avni Bey'in şehitliğini bulmak için harp sahasını birçok kez ziyaret ederek araştırmalar yapmıştır. Fahrettin Altay'ın bahsettiği üç çamlar denilen yeri yıllarca arayan Tekin Paşa, Arıburun ailesini ziyarete gelen 57'nci Alay yaveri Alaattin Efendi ve alayda görev almış askerlerin anlatımlarından şehitliğin yerini bulmaya çalışmıştır. Alay karargâhına yakın olan Çataldere Şehitliği'nin yerinin belli olmasına rağmen burada etrafı taşla çevrili, ya da baş taşı bulunan mezara benzer bir yer bulunamamıştır. Hüseyin Avni Bey Çataldere Şehitliği yakınında subaylara ait kısma defnedilmiş olabilir. Çataldere'de savaştan sonra bir abide yapılmıştır. Gelibolu Yarımadası işgal edildiğinde yarımada bulunan birçok anıt ve abide gibi Çataldere'deki abide de işgal kuvvetleri tarafından yıkılmıştır. Harbiye Nezareti Harbiye Dairesi Topçu ve Nakliye Şubesi Depolar Amirliği Başkanı Macit Bey'in Harbiye Dairesi Başkanlığına yazdığı Gelibolu Yarımadası'ndaki mezarlıkların ve abidelerin durumu hakkındaki raporun ikinci maddesinde şu ifade yazılıdır: *"1 Mart 1922 tarih ve 221 numaralı rapor ile Çataldere'nin şark eteğindeki 57'nci Alay Komutanı Yarbay Avni Bey'in parça parça edilmiş kitabesi..."* Bu rapordan Hüseyin Avni Bey'in kabrinin Çataldere'de olduğu ve

kabrinde bir kitabenin bulunduğu anlamı çıkarılabilir veya Çataldere Şehitliği'ndeki anıtın savaştan sonra Hüseyin Avni Bey'in kabrinin üzerine yapılmış olduğu söylenebilir. İşgal sırasında kitabenin parçalanmış Çataldere Anıtı da yıkılmıştır. Bu nedenle, Hüseyin Avni Bey'in şehitliğini bulmak yıllar geçtikçe daha da zorlaşmış, 1952 yılı ağustos ayına kadar da arayış devam etmiştir. Anafartalar Muharebelerinin 37. yıldönümü için 1'inci Ordu Komutanlığı'nın düzenlediği geziye Çanakkale'de çarpışan askerler ile şehit ve gazi yakınları da çağırılmıştır. Hüseyin Avni Bey'in çocukları Melek ve Tekin Arıburun'da davet edilenler arasındadır. Geziye Fahrettin Altay, Şefik Aker, Selahattin Adil, Fahri Belen ve Cafer Tayyar Eğilmez'de katılmıştır. Şefik Aker ile Fahrettin Altay, Hüseyin Avni Bey'in kahramanlıklarını ve muharebe anılarını anlatmışlar daha sonra Fahrettin Paşa Hüseyin Avni Bey'i defnettiği yeri göstermiş, defnettikten sonra bir gaz tenekesine adını kazıyıp mezara yerleştirdiğini söylemiştir. O gün kabri bulmak için kazı yapılmış, önce kabre yerleştirilmiş taşlar bulunmuş, sonra toprağı biraz kazınca üzerine delikler açılarak 57'nci Alay Kumandanı Avni yazılmış olan paslı gaz tenekesi bulunmuştur. Hüseyin Avni Bey'in Çataldere yatağı içerisinde kalan kabri, ailesi tarafından 1953-54 tarihinde gerekli izinler alınarak yağmur sebebiyle oluşabilecek sellerden etkilenmemesi için bugünkü yerine taşınmıştır.

57'nci Piyade Alayı'nın kahraman komutanı Yarbay Hüseyin Avni Bey, Çataldere Şehitliği'nin yukarısında müstakil şehitlikte yatmaktadır. Yarbay Hüseyin Avni Bey Şehitliği, Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi'nden 57'nci Alay Şehitliğine giden yol üzerinde Albayraksırtı, Kanlısırt, Lone Pine Mezarlığı ve Kırmızısırt Siperlerini geçtikten sonra Courtney's And Steele's Post'tan yaklaşık 300 metre ileride Quinn's Post Mezarlığı ve Yüzbaşı Mehmet Şehitliği'ne ulaşmadan önce sağa ayrılan yoldan 600 metre içeride yer almaktadır. Şehitlik, 14 Kasım 1980'de Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı tarafından korunması gereken kültürel varlık olarak tescillenmiştir. Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı tarafından 2019 yılında yenilenerek bugünkü halini almıştır.

Kaynakça

- Aldoğan, Şahin ve Melike Bayrak Özçelik. *Çanakkale Muharebeleri Anlatım ve Değerlendirme*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2022.
- Atacanlı, Sermet. *Arıburnu'nun İlk Müdafası*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- ATASE Arşivi, BDH, Kls:5383, Dos: H-10, Fih: 1.
- Birinci Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri*, Cilt 1. Haz. Hülya Toker-Nurcan Aslan. Ankara: Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2009.
- Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (04 Haziran 1915- 9 Ocak 1916)*. C.V, K.III, Ankara: Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Yayınları, 2020.
- Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (25 Nisan 1915- 04 Haziran 1915)*. C.V, K.II, Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Bir Kahramanlık Abidesi 57'nci Piyade Alayı Şehitler Alayı*. Haz. Milli Savunma Bakanlığı Personel Daire Başkanlığı. Ankara: Harita Genel Komutanlığı Matbaası, 2003.
- BOA, İ. TAL, Dos. 503, Gömlek 48.
- Çanakkale Muharebelerinde 19'uncu Tümen Cerideleri*. C.I-VI. Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları 2015-2017.
- Harp Ceridelerine Göre Çanakkale Savaşları'nda 57. Alay*. Haz. Murat Karataş- Buğra Terzi. Ankara: Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı Yayınları, 2021.
- Karataş, Murat. *Haritalarla Çanakkale Savaşları Gelibolu Yarımadası Kuzey Bölgesi Kara Muharebeleri*. Ankara: Nobel Yayınevi, 2007.
- Mustafa Kemal, *Anafartalar Muharebatına Ait Tarihçe*. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Mustafa Kemal, *Arıburnu Muharebeleri Raporu*. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Orgeneral İzzettin Çalışlar'ın Not Defterinden On Yıllık Savaşın Günlüğü*. Haz. İzzettin Çalışlar- İsmet Görgülü. İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2007.
- Sayılır, Burhan. *Çanakkale Muharebelerinde 57. Piyade Alayı*. İstanbul: Bağcılar Belediyesi Yayını, 2015.
- Tanman, Hüseyin Avni ve Ahmet Yurttakal. *Şanlı 57. Alay'ın Cesur Komutanı Şehit Yarbay Hüseyin Avni Bey*. İstanbul: Kronik Kitap, 2021.
- Ünalp, F. Rezzan. “Çanakkale Zaferi: Çanakkale’de Savaşan Türk Komutanlar ve Muharebe Etkinlikleri”. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi. 2015/ 1-2, cilt:14, sayı: 27-28; 305-329

Atıf

Özhan, Hatice Özlem. “Hüseyin Avni Bey”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), 2023.

Hatice Özlem Özhan, “Hüseyin Avni Bey”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), İstanbul 2023.